

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ
ЗАНЯТЬ
з дисципліни
“ДЕЛІКТИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ”
(для бакалаврів, спеціалістів)**

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено професором кафедри цивільно-правових дисциплін
Р. Б. Прилуцьким

Затверджено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін
(протокол № 5 від 19.12.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Прилуцький Р. Б. Методичні матеріали для практичних і семінарських занять з дисципліни “Делікти в цивільному праві” (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 58 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, рекомендації щодо підготовки студентів до практичних та семінарських занять з дисципліни “Делікти в цивільному праві”, теми і плани занять, практичні завдання, тести та питання для самоконтролю, список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні матеріали для практичних і семінарських занять з дисципліни “Делікти в цивільному праві” розроблено на основі Навчальної програми “Делікти в цивільному праві” з метою надання методичної допомоги студентам при підготовці до практичних занять та викладачам при їх проведенні.

Мета практичних і семінарських занять — закріпити і поглибити набуті студентами теоретичні знання з правового регулювання зобов’язань, які виникають із недоговірних зобов’язань, та заподіяння шкоди протиправними діями суб’єктів цивільно-правових відносин (деліктних зобов’язань).

Основою для підготовки до практичних і семінарських занять є ці методичні матеріали, а предметним орієнтиром — Тематичний план Навчальної програми “Делікти в цивільному праві”, який складено у відповідності зі змістовими модулями. Обсяг необхідного програмного матеріалу визначено у “Планах семінарських занять”

ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I. Загальні положення про деліктні зобов’язання

Тема 1. Загальні підстави відповідальності за шкоду, завдану неправомірними діями

1. Поняття та функції недоговірних зобов’язань.
2. Поняття та структурні елементи деліктних зобов’язань.
3. Особливості деліктної відповідальності.
4. Підстави для деліктної відповідальності.
5. Поняття та загальні підстави для відповідальності за завдану майнову та немайнову (моральну) шкоду.

Реферат “Поняття та загальні підстави для відповідальності за завдану немайнову (моральну) шкоду”.

Література [2–4; 6; 7; 9; 12; 14–23; 25; 26; 29; 31; 32; 36–47; 52; 54; 91; 93; 94; 97]

Питання для самоконтролю та співбесіди

1. Перелічіть відмінності, які відрізняють недоговірне зобов'язання від договірного.
2. У результаті порушення яких відносин виникають недоговірні зобов'язання?
3. Визначіть суб'єкт, об'єкт та зміст недоговірного зобов'язання.
4. Хто може бути боржником у деліктному зобов'язанні?
5. Чи враховується у деліктних зобов'язаннях майновий стан заподіювача шкоди?
6. Яке значення має вина заподіювача шкоди у деліктних зобов'язаннях? Які форми вини ви знаєте?
7. Що таке склад цивільного правопорушення і його елементи?
8. Чим відрізняється майнова шкода від немайнової (моральної)?
9. Визначіть форми протиправної поведінки і юридичних обов'язків.
10. У яких випадках моральна шкода відшкодовується незалежно від вини особи, яка її завдала?

Практичні завдання

1. Між Підприємством з виробництва освіжаючих напоїв “Рось” (далі – Підприємство) і ТОВ “Спрага” (далі – ТОВ) укладено довгостроковий договір поставки напоїв. Під час чергової поїздки автомобіль Підприємства біля складу ТОВ зіткнувся із службовим автомобілем останнього і пошкодив його. ТОВ направило Підприємству претензію, в якій вказало, що згідно із п. 5 договору поставки, яким передбачено зобов'язання з відшкодування завданих збитків, Підприємство зобов'язане відшкодувати ТОВ збитки у сумі, що складається із вартості пошкодженого автомобіля і моральної шкоди.

Чи обгрунтовані претензійні вимоги ТОВ? Які види зобов'язань і відповідальності мають місце у ситуації, що склалась? Хто, на яких підставах і яким чином має нести відповідальність?

2. Водій будівельного підприємства (далі – Підприємство) Петренко І. вивіз і вивантажив декілька вантажних автомобілів сміття від зруйнованого підприємством об'єкта на город дачної земельної ділянки громадянина М. Останній 15 березня 2007 р. звернувся з письмовою вимогою до Підприємства про негайне очищення ділянки від сміття у зв'язку з настанням весняних посівних робіт. Підприємство

листом від 5 квітня 2007 р. повідомило, що Петренко І. самовільно вивантажив сміття на город і повинен це зробити за свій кошт. Громадянина М. пропонувалось звернутись зі своєю вимогою до Петренка І. Однак і Петренко І. відмовився прибрати сміття. Після втручання прокуратури району Підприємство наприкінці червня прибрато тверде сміття з ділянки, однак на городі залишилися розсипаними порох вапна, крейди, дрібні уламки цегли, цвяхи та інші металеві предмети. Громадянин М. не зміг нічого посіяти і посадити в городі, мав сумнів щодо цього на майбутнє, а тому вирішив звернутись з позовом до суду.

Визначіть, до кого повинні ставитися позовні вимоги. Яке рішення повинен винести суд: зобов'язати відповідача здійснити якісь дії, відшкодувати шкоду, збитки чи, можливо, ще щось інше?

3. Громадянка Т. звернулася до суду з позовом до П'ятнадцятої Київської державної нотаріальної контори (далі — Контора) про відшкодування моральної шкоди, заподіяної у зв'язку з неправомірними діями державного нотаріуса. Позивачка зазначала, що через незаконну відмову нотаріуса у реєстрації заяви про прийняття спадщини і позбавлення можливості вчасно прийняти спадщину їй завдано моральної шкоди: істотно погіршився стан її здоров'я, вона втратила душевну рівновагу, відчула невпевненість, була позбавлена можливості поліпшити умови свого життя, змушена кожен день приймати заспокійливі ліки.

Ватутінський районний місцевий суд м. Києва своїм рішенням позов задовольнив частково — ухвалив стягнути з Контори на користь громадянки Т. 600 грн. на відшкодування моральної шкоди.

Апеляційний суд м. Києва рішення Ватутінського районного місцевого суду скасував, у задоволенні позову відмовив.

Громадянка Т. звернулася з касаційною скаргою до Верховного суду України і просила рішення суду першої інстанції залишити в силі.

Яке рішення повинен прийняти Верховний суд України? Чи можна відшкодувати моральну шкоду, завдану неправомірними діями нотаріуса?

4. У березні 2006 р. громадяни Б. В. і Б. О. звернулися з позовом до виконавчого комітету Рубіжанської міської ради про відшкодування

шкоди у сумі 3 480 грн., зокрема 80 грн. за шкоду, завдану здоров'ю. Свої вимоги вони мотивували тим, що 31 грудня 2005 р. о 14-й годині на автомобіль, у якому вони підїхали до свого гаража, впала відламанна частина дерева та пошкодила його, в результаті чого їм і завдано матеріальну шкоду на вказану суму.

Рубіжанський міський місцевий суд рішенням від 26 червня 2006 р., залишеним без зміни ухвалою Апеляційного суду Луганської області від 11 листопада 2006 р., у задоволенні позову відмовив.

У касаційній скарзі Б. В. і Б. О. просили скасувати постановлені у справі рішення, посилаючись на неправильне застосування судом матеріального права. Судова палата у цивільних справах Верховного суду України прийняла скаргу до свого розгляду.

Яке рішення повинен прийняти Верховний суд України? Які обставини необхідно з'ясувати для того, щоб вирішити питання про делік-тну відповідальність і кого?

5. Громадянка О. звернулась із позовом до Укрзалізниці з вимогою про відшкодування їй матеріальної і моральної шкоди, посилаючись на те, що під час проїзду нею потягом до Одеси на одному із перегонів потяг різко загальмував і з верхньої полиці купе їй на голову впала валіза. Як наслідок — сильне поранення і струс мозку. Громадянка була змушена лікуватись, і зазнала значної матеріальної шкоди у вигляді втраченого заробітку та витрат на лікування, а також моральної шкоди, яка полягала у фізичних стражданнях і психічних переживаннях через зірваний відпочинок в Одесі і вимушений невихід на роботу.

Укрзалізниця проти позовних вимог заперечувала, посилаючись на відсутність у її діяч вини, оскільки потяг був змушений різко загальмувати внаслідок розмитої дощем залізничної колії.

Яке рішення повинен прийняти суд? Які обставини необхідно з'ясувати для того, щоб вирішити питання про наявність підстав для задоволення позовних вимог?

6. У вересні 2007 р. Т. звернулася до суду з позовом до П'ятнадцятої Київської державної нотаріальної контори (далі — Контора) про відшкодування моральної шкоди, заподіяної у зв'язку з неправомірними діями державного нотаріуса, у сумі 5000 грн. Позивачка зазначала, що через незаконну відмову нотаріуса у реєстрації заяви про прийняття

спадщини їй завдано моральну шкоду, зокрема позбавлено можливості вчасно прийняти спадщину. Внаслідок таких дій істотно погіршився стан її здоров'я, вона втратила душевну рівновагу, відчувала невпевненість, була позбавлена можливості поліпшити умови свого життя, змушена кожен день приймати заспокійливі ліки.

Ватутінський районний суд м. Києва рішенням від 18 жовтня 2007 р. позов задовольнив частково — ухвалив стягнути з Контори на користь Т. 600 грн. на відшкодування моральної шкоди. Суд першої інстанції у рішенні, зокрема, довів незаконність відмови Т. у реєстрації заяви про прийняття спадщини, оскільки державний нотаріус неправильно обрахував строки подання заяви.

Апеляційний суд м. Києва рішенням від 15 січня 2008 р. рішення Ватутінського районного суду м. Києва від 18 жовтня 2007 р. скасував і у задоволенні позову Т. відмовив.

У касаційній скарзі громадянка Т., посилаючись на неправильне застосування судом норм матеріального та процесуального права, просила постанову апеляційного суду скасувати, а рішення суду першої інстанції залишити в силі.

Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу громадянки Т. задовольнила, рішення Апеляційного суду м. Києва від 15 січня 2008 р. скасувала, залишивши в силі рішення Ватутінського районного суду м. Києва від 18 жовтня 2007 р.

Чи законне рішення ВСУ? Чи може суд зменшити розмір відшкодування моральної шкоди?

Тести

Знайдіть правильну відповідь

1. Деліктним зобов'язанням є:

- а) зобов'язання, що виникло внаслідок протиправного порушення заподіяння шкоди однією офіційною особою іншій офіційній особі, з якою порушник не перебуває у договірних відносинах, або незалежно від таких договірних відносин;
- б) зобов'язання, що виникло внаслідок протиправного порушення і заподіяння шкоди однією особою іншій особі, з якою порушник перебуває у договірних відносинах, або залежно від таких договірних відносин;
- в) зобов'язання, що виникло внаслідок протиправного порушення і заподіяння шкоди однією особою іншій особі, з якою поруш-

- ник не перебуває у договірних відносинах, або незалежно від таких договірних відносин;
- г) зобов'язання, що виникло внаслідок протиправного порушення і заподіяння шкоди однією особою іншій особі.

2. У деліктних зобов'язаннях умисел потерпілого:

- а) не звільняє від відшкодування шкоди;
- б) є підставою для зменшення розміру відшкодування;
- в) звільняє від відшкодування шкоди;
- г) не враховується.

3. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили:

- а) відшкодовується у випадках, встановлених законом;
- б) відшкодовується за наявності вини заподіювача шкоди;
- в) відшкодовується за умислу заподіювача шкоди;
- г) не відшкодовується.

4. Моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка їй завдала:

- а) якщо шкоди завдано відвертою несправедливістю;
- б) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт;
- в) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи;
- г) в інших випадках, встановлених законом.

5. Суд:

- а) може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища;
- б) не може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища, крім випадків, коли шкоди завдано вчиненням злочину;

- в) може збільшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища;
- г) може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища, крім випадків, коли шкоди завдано вчиненням злочину.

Тема 2. Відповідальність за шкоду, завдану особами з різними вадами дієздатності

1. Відшкодування шкоди, завданої малолітньою, неповнолітньою особою та кількома малолітніми, неповнолітніми особами.
2. Відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав.
3. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою.
4. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена.
5. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

Реферат “Порядок і підстави відшкодування шкоди, завданої неповнолітніми особами”.

Література [3; 6; 7; 19–21; 23; 25; 26; 29; 31; 33; 38; 40; 43; 46]

Питання для самоконтролю та співбесіди

1. Що таке дієздатність фізичної особи і які вади такої дієздатності можна виділити за чинним цивільним законодавством?
2. З якого віку настає повна деліктоздатність фізичної особи?
3. Чи відповідні поняття “заподіявач шкоди” і “боржник” у разі заподіяння шкоди малолітньою і неповнолітньою особами?
4. У яких випадках фізична особа може набувати повної дієздатності до досягнення нею повноліття і який порядок такого набуття?
5. У яких випадках застосовується субсидіарна деліктна відповідальність?
6. Чим відрізняється відшкодування шкоди, заподіяної неповнолітньою особою, від відшкодування шкоди, заподіяної особою, яка набула повної дієздатності до досягнення повноліття?
7. Чим відрізняється недієздатна особа від фізичної особи, яка не усвідомлює значення своїх дій та (або) не може керувати ними?
8. Яка шкода може відшкодуватись у разі заподіяння її малолітніми та недієздатними особами?

9. Відколи особа вважається позбавленою батьківських прав?
10. У яких випадках наступає деліктна відповідальність юридичних осіб (закладів) за шкоду, заподіяну фізичними особами з вадами дієздатності?

Практичні завдання

1. Пані С. о 10-й годині залишила свого 6-річного сина у своїй квартирі разом із вчителькою музики І. — викладачем музичної школи, яка навчала його музиці тричі на тиждень з 10-ї до 13-ї години, і пішла на ринок. Об 11-й годині до квартири С. завітав її 14-річний племінник А., який повинен був перебувати у школі до 15-ї години, пояснивши, що клас, у якому він навчався, послали прибирати спортивний майданчик, але він від роботи відмовився і вирішив прийти до тітки, оскільки додому йти раніше побоявся. О 12-й годині 30 хвилин вчителька музики у зв'язку із дзвінком із музичної школи закінчила раніше заняття і, залишивши свого підопічного на догляд А., повернулася до школи. Діти вийшли у двір пограти у футбол і під час гри розбили м'ячем скло автомобіля (вартістю 450 грн.) і вікно квартири на першому поверсі (вартістю 2000 грн.)

Визначіть, хто і яку відповідальність має нести за завдану шкоду?

2. 13-річний Сергій і 14-річний Володимир 9 травня 2006 р. запустили освітлювальні ракети. Одна із них через балконні двері залетіла до квартири Домашенків, викликавши пожежу. Згоріли всі меблі і дістав сильних опіків повнолітній син Домашенків, внаслідок чого став інвалідом. Рішенням суду батьків Сергія та Володимира було зобов'язано відшкодувати Домашенкам у рівних долях збитки, завдані в результаті пожежі, моральну шкоду та витрати на лікування і пластичні операції сина, а також щомісячні грошові виплати сину у розмірі втраченого внаслідок інвалідності заробітку. Батьки Сергія добросовісно виконували покладені на них судом обов'язки, а батьки Володимира заявили, що 10 червня 2006 р. їх позбавлено батьківських прав. Володимир проживає під наглядом бабці у 3-кімнатній квартирі, що належить на праві спільної власності у рівних долях їм і Володимиру, і тому вони від відповідальності повинні бути звільнені.

Чи праві батьки Володимира? Проаналізуйте рішення суду і дайте обґрунтовану відповідь.

3. 17-річний П. викопав декілька кущів троянд із міської клумби, однак його було затримано співробітниками міліції, яким він пояснив, що мав намір посадити троянди перед входом до кооперативу, членом якого він є. Представники Міського комунального підприємства з озеленення (далі — Підприємство), яке створювало клумбу, заявили, що П. викопав цінні породи троянд, порушив цілісність композиції, чим завдав Підприємству майнової і моральної шкоди на суму відповідно 600 і 5000 грн. Відшкодувати шкоду вони вимагали від батьків П., погрожуючи (у разі не сплати) звернутись з позовом до суду.

Чи повинні батьки П. нести відповідальність? Як справу повинен вирішити суд у разі надання позову Підприємством?

4. Пан Б. звернувся до МРЕВ ДАІ із заявою про зняття його автомобіля “Волга” з обліку. Інспектор МРЕВ відмовив йому у цьому, пославшись на те, що Б. було обмежено судом у дієздатності і заборонено особисто отримувати на підприємстві заробітну плату та укладати договори купівлі-продажу, інші правочини з відчуження майна на суму більше 10 грн.

Б. біля МРЕВ завдав шкоди у розмірі 12 000 грн 5 автомобілям ДАІ, здійснивши наїзд на них. Після затримання пан Б. пояснив, що був сильно розлючений відмовою інспектора МРЕВ і не міг себе стримати, а тому вчинив правопорушення, при цьому він навіть погано пам’ятає свої дії. МРЕВ ДАІ звернувся до суду з позовом про стягнення з Б. збитків у сумі 12 000 грн. Суд, розглянувши позов, у його задоволенні відмовив, пославшись на те, що Б. під час скоєння правопорушення внаслідок дій інспектора МРЕВ не міг розуміти наслідки своїх дій і управляти ними. МРЕВ ДАІ звернувся із скаргою на рішення суду до апеляційного суду.

Чи підлягає задоволенню скарга? Проаналізуйте дії і дайте правову оцінку діям інспектора МРЕВ ДАІ та пана Б.

5. 70-річний М. внаслідок інсульту майже повністю втратив пам’ять (не міг згадати своє ім’я, не впізнавав рідних, квартири і т. д.). Проживаючи разом із своєю 65-річною дружиною та дорослим сином, він не одноразово зникав з дому і знаходився випадково через знайомих або органи міліції. Він не міг згадати, де перебував і як йому потрапити додому. Під час однієї із таких мандрівок він намагався запалити багаття у приватній господарській будівлі, що спричинило пожежу,

будівля була досить сильно пошкоджена вогнем. Господарі будівлі звернулись до дружини М. з вимогою про відшкодування збитків, завданих внаслідок пожежі. Однак остання відповіла, що М. медичною комісією визнаний недієздатним і тому не може відповідати за завдану шкоду. Господарі будівлі звернулись за консультацією до адвоката.

Яку відповідь повинен дати адвокат? Зробіть експертний правовий аналіз ситуації, обґрунтуйте висновки з посиланням на відповідні правові норми.

Тести

Знайдіть правильну відповідь

1. Після досягнення повноліття особа може бути зобов'язана судом частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, завдану нею у віці до чотирнадцяти років, якщо:

- а) завдано значної майнової та моральної шкоди;
- б) у особи з'явились достатні кошти;
- в) шкоди завдано за прямим умислом заподіювача шкоди;
- г) завдано шкоди життю або здоров'ю потерпілого, якщо вона має достатні для цього кошти, а батьки (усиновлювачі) або опікун чи інша фізична особа, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, є неплатоспроможними або померли.

2. Неповнолітня особа відповідає за завдану нею шкоду:

- а) самостійно;
- б) на загальних підставах;
- в) субсидіарно;
- г) солідарно.

3. Обов'язок батьків (усиновлювачів), піклувальника, закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи функції піклувальника, відшкодувати шкоду припиняється:

- а) після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття;
- б) коли особа до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди;
- в) коли особа зареєструє шлюб або буде записана батьком (матір'ю) дитини;
- г) коли особа стане підприємцем.

4. *Обов'язок опікуна або закладу, який зобов'язаний здійснювати нагляд за недієздатною фізичною особою, відшкодувати шкоду, завдану нею, припиняється в разі:*

- а) поновлення її цивільної дієздатності;
- б) досягнення нею повноліття;
- в) отримання нею повної дієздатності;
- г) наявності у неї майна, достатнього для відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого.

5. *Шкода, завдана фізичною особою, яка в момент її завдання не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними:*

- а) не відшкодовується ніколи;
- б) може відшкодуватися за певних підстав;
- в) відшкодовується додатково;
- г) відшкодовується її батьками (усиновлювачами), опікуном, піклувальником чи закладом, який здійснює за нею нагляд.

Змістовий модуль II. Зобов'язання із заподіяння шкоди

Тема 3. Відповідальність за шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду

1. Поняття шкоди, завданої фізичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.
2. Підстави та межі відповідальності за шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.
3. Відповідальність за шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення в цивільній справі.
4. Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину.

Реферат “Порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду”.

Література [7; 19–21; 23; 25; 26; 28; 30; 31; 34; 41; 44; 46; 50; 53; 56; 59; 62; 63; 81; 82; 91; 96]

Питання для самоконтролю та співбесіди

1. Якими нормативно-правовими актами регулюється деліктна відповідальність органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду за шкоду, завдану фізичній особі їхніми незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю?
2. Якими нормативно-правовими актами закріплено порядок здійснення діяльності органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, в результаті якої може бути завдана шкода фізичній особі?
3. Які підстави та межі відшкодування шкоди, завданої фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення в цивільній справі?
4. Охарактеризуйте суб'єктний склад деліктного зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої фізичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду?
5. Який склад деліктного правопорушення, в результаті якого виникає зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду?
6. Назвіть та охарактеризуйте умови, за яких шкода, завдана фізичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, не відшкодовується.
7. Які межі деліктної відповідальності за шкоду, завдану фізичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду? Яке значення має при цьому вина?
8. Якого характеру відшкодовується шкода, завдана фізичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду (матеріальна чи моральна)?

9. За який час відшкодовується фізичній особі, яка постраждала від незаконних рішень, дій чи бездіяльності органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, втрата заробітку та інших доходів?
10. Який порядок та строки повернення фізичній особі, яка постраждала від незаконних рішень, дій чи бездіяльності органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, конфіскованого, вилученого, заарештованого майна?

Практичні завдання

1. Товариство з обмеженою відповідальністю “Плаї” (надалі – ТОВ) уклало договір про спільну діяльність з приватним підприємцем Авдєєнко Г. (надалі – ПП) стосовно спільної експлуатації та подальшого розвитку торгового центру (надалі – центр), який належав ПП. ТОВ завезло до центру офісну оргтехніку, меблі, а також фінансувало його ремонт і технічне переоснащення. Через три місяці ПП заявив, що доходи від експлуатації центру не збільшились і йому не вигідно мати справу з ТОВ. ТОВ погодилося на розірвання договору з ПП, вивезло з центру все своє майно і зажадало від ПП відшкодування всіх витрат, пов’язаних з ремонтом і технічним переоснащенням центру, а також частини прибутку від діяльності центру за цей період. ПП звернувся до міліції із заявою, що ТОВ незаконно вивезло з центру сейф, у якому була значна сума грошей. Співробітники міліції о 24 годині вечора затримали директора ТОВ і доставили до районного відділення внутрішніх справ для надання, як вони пояснили, пояснень. Директор пояснив, що ТОВ вивезло свій сейф і надав відповідні документи, на право власності. Надання пояснень тривало всю ніч. По закінченню 10 днів орган попереднього слідства прийняв рішення про відкриття кримінальної справи проти директора ТОВ за фактом крадіжки сейфа і грошової суми і передав справу слідчим органам. Слідчий прийняв рішення про застосування до директора ТОВ запобіжного заходу – підписки про невиїзд, обшуку його квартири, в результаті якого було вилучено сейф, що належав директору на праві приватної власності, і відсторонення від займаної посади. Директор

ТОВ, відсторонений від посади, протягом двох наступних місяців п'ять разів викликався на допит, а також його дружина. Директор ТОВ звернувся із скаргою на дії органів міліції до районної прокуратури. Прокурор району своїм листом повідомив директора ТОВ, що прокуратура дійшла висновку про те, що справа з вивезення сейфа стосується відносин між ТОВ і ПП, носить виключно цивільно-правовий характер, тому кримінальна справа проти нього закрита.

Чи є в діях органів досудового слідства порушення? Чи має право директор ТОВ на відшкодування шкоди, завданої йому цими органами? Яка шкода може бути відшкодована при цьому? Чи відповідає склад такої відповідальності складу деліктної відповідальності, передбаченої ст. 1176 ЦК, якщо справа стосується директора ТОВ?

2. Громадянина С. було засуджено до позбавлення волі на строк до 8 років за здійснення квартирних крадіжок. Вирок суду ґрунтувався на матеріалах досудового слідства, в ході якого С. зізнався у скоєні злочинів і повністю визнав свою вину. Після 5 років ув'язнення С. було звільнено з місць позбавлення волі за амністією. Через півроку органами міліції під час квартирної крадіжки було затримано громадянина Б., який на слідстві зізнався у скоєні ще низки квартирних крадіжок, серед яких були і ті, в яких зізнався С. За рішенням суду з С. було знято всі звинувачення у скоєні злочинів і визнано несудимим.

Чи має право С. на відшкодується шкоди, завданої йому діями органами досудового слідства і суду?

3. Громадянина К. під час управління автомобілем було зупинено інспектором ДАІ за перевищення швидкості. Під час перевірки документів і складання акта про накладення штрафу в інспектора ДАІ виникла підозра, що К. вживав алкоголь і він запропонував останньому пройти наркологічне обстеження у відповідному диспансері. Обстеження не підтвердило підозру інспектора. К. звернувся до органу ДАІ з заявою про відшкодування йому відповідно до ст. 1176 ЦК завданої шкоди — внаслідок того, що він не встиг на ділові переговори і втратив таким чином можливість укласти контракт і отримати відповідний прибуток.

Чи має право К. на відшкодування шкоди відповідно до ст. 1176 ЦК? Якщо ні, то на які статті ЦК він може посылатись?

4. За заявою одного із акціонерів АТ (надалі — Перший акціонер) з місцем розташування у Києві, який мав пакет розміром 15 % акцій АТ, місцевий районний суд першої інстанції Луганської області постановив рішення про накладення арешту і тимчасове вилучення із обороту 80 % акцій іншого акціонера (надалі — Другий акціонер). Перший акціонер, отримавши рішення суду, скликав загальні збори акціонерів (без участі акціонера з 80 % акцій), на яких було прийнято рішення про зміну керівництва АТ (новий склад правління АТ, його голови, наглядової ради, ревізійної комісії), а також про продаж низки будівель АТ. На основі таких рішень Перший акціонер за допомогою охоронної фірми захопив головний офіс АТ, змінив його охорону, зробив неможливим доступ до офісу і інших приміщень АТ “старого” керівництва АТ і представників Другого акціонера. Декілька будівель АТ було продано.

Через місяць апеляційний суд Луганської області розглянув апеляційну скаргу Другого акціонера на рішення суду першої інстанції і відмінив його. Разом з тим стало відомо, що суддя суду першої інстанції, який вносив рішення, був особисто зацікавлений у його прийнятті і проти нього було відкрито кримінальну справу. АТ, посиляючись на ст. 1176 ЦК, звернулося до суду першої інстанції із заявою про відшкодування йому завданої шкоди незаконним рішенням суду у вигляді втрачених будівель та збитків, що виникли у зв’язку з фактичним знищенням виробництва АТ.

Чи має право АТ на відшкодування вказаної шкоди відповідно до ст. 1176 ЦК? Хто повинен відшкодувати шкоду, завдану АТ?

5. Громадянка П., через рекламу в газеті, звернулася до агентства з нерухомості “Город” (надалі — Агентство) за наданням їй послуг з оренди квартири з платою не більше 500 грн. на місяць. Вони уклали договір про надання таких послуг. Агентство дало П. адресу, телефонний номер квартири, яка може бути орендована на вказаних умовах, а також ім’я та по батькові її господаря. П. із офісу Агентства зателефонувала і домовилась з господарем про зустріч з метою укладання договору оренди. Після цього П. Агентству сплатила 500 грн. як попередню оплату за послугу і отримала квитанцію. У визначений час П. прийшла за вказаною адресою, однак двері їй ніхто не відчинив. Телефон квартири не відповідав. П. зателефонувала до Агентства і їй повідомили, що господар квартири раптово мусив поїхати на дачу і буде наступного дня. Наступного дня ситуація повторилась. Через

три дні П. звернулась до Агентства з письмовою вимогою про надання послуг, передбачених договором, чи повернення сплаченої суми. Агентство заявило, що П. сама винна у тому, що не зустрілась одразу з господарем квартири, а тому грошей повертати не буде. П. звернулась до прокурора району із заявою, в якій доводила, що Агентство її ошукало, вчинивши кримінальний злочин, і вимагала вжити відповідних заходів зі встановлення характеру діяльності Агентства та повернення їй сплаченої грошової суми. Прокурор через 10 днів після отримання заяви направив за адресою Агентства свого співробітника, але Агентства за цією адресою не виявилось, воно змінило місце перебування. Через місяць П. отримала листа від прокурора, в якому повідомлялося, що Агентство по суті було фіктивною юридичною особою, нове місце перебування його не відоме, засновника ж за документами знайти неможливо. П. звернулась до адвоката за консультацією, чи може вона отримати відшкодування шкоди, завданої їй Агентством, внаслідок бездіяльності районної прокуратури.

Яку відповідь повинен дати П. адвокат? Дайте аргументовану відповідь.

Тести

Знайдіть правильну відповідь

1. Шкода, завдана фізичній особі внаслідок її незаконного за-судження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується:

- а) державою;
- б) посадовими і службовими особами органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду за наявності їх вини;
- в) органом дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратурою або судом за наявності їх вини;
- г) органом дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратурою або судом незалежно від їх вини.

2. Право на відшкодування шкоди, завданої фізичній особі незаконними діями органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, виникає в разі:

- а) якщо кримінальну справу закрито на підставі закону про амністію;
- б) якщо справу закрито на підставі закону акта про помилування;
- в) постановлення судом виправдувального вироку, скасування незаконного вироку суду, закриття кримінальної справи органом попереднього (досудового) слідства, а також у разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення;
- г) за умови, що протягом шести місяців після проведення оперативно-розшукових заходів не було прийнято рішення про порушення за результатами цих заходів кримінальної справи або таке рішення було скасовано.

3. У разі завдання незаконними діями органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду шкоди фізичній особі відшкодовуються (повертаються):

- а) заробіток та інші грошові доходи, які вона втратила внаслідок незаконних дій;
- б) майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки з них, цінні папери та відсотки з них, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене органами дізнання чи досудового слідства, органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт;
- в) штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, судові та інші витрати, сплачені громадянином;
- г) моральна шкода.

4. У разі смерті фізичної особи право на відшкодування шкоди, завданої їй незаконними діями органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду:

- а) переходить до територіальної громади;
- б) припиняється;
- в) визначається судом;
- г) переходить до її спадкоємців.

5. Розмір відшкодування шкоди, завданої фізичній особі незаконними діями органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, залежно від того, який орган провадив слідчі дії чи розглядав справу, визначається цими відповідними органами:

- а) в місячний термін з дня звернення фізичної особи;
- б) протягом 3-х місяців з дня звільнення особи;
- в) протягом 6-ти місяців;
- г) протягом 2-х тижнів з дати постановлення рішення суду про відшкодування шкоди.

Тема 4. Відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки

1. Підстави для відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.
2. Структура зобов'язання з відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.
3. Межі відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.
4. Обставини, що звільняють володільця джерела підвищеної небезпеки від відповідальності.
5. Взаємодія джерел підвищеної небезпеки, відшкодування шкоди, завданої спільними діями.

Реферати:

- 1) Поняття джерела підвищеної небезпеки та шкоди, заподіяної ним;
- 2) Страхування цивільної відповідальності володільців транспортних засобів і інших джерел підвищеної небезпеки.

Література [6; 7; 19–21; 23–29; 31; 38; 39; 42; 46; 91; 93; 98]

Питання для самоконтролю та співбесіди

1. Що таке теорія діяльності та теорія об'єктів?
2. Чи розглядається як джерело підвищеної небезпеки транспортний засіб, який не рухається, при наїзді на нього іншого транспортного засобу?
3. Як відшкодовується шкода, заподіяна зіткненням морських або повітряних суден?

4. Хто визнається суб'єктом деліктної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки?
5. Хто виступає суб'єктом деліктної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, яке є спільною власністю?
6. Яке значення має вина заподіювача шкоди при відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки?
7. Чи звільняється від відповідальності заподіювач шкоди, якщо заподіяння шкоди сприяла неправомірна (винна) поведінка третьої особи?
8. Як відшкодовується шкода, заподіяна внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки?
9. Яке значення має для деліктної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, умисел або груба небережність потерпілого?
10. Хто виступає суб'єктами права вимоги — кредиторами у зобов'язаннях з деліктної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки?

Практичні завдання

1. Приватне підприємство (далі — ПП) згідно з контрактом з угорською фірмою, завезло до України 2000 т речовини, яка в документах описана як мінеральні добрива. Її розмістили у декількох не пристасованих для зберігання складських приміщеннях поблизу кордону, які не охоронялись. Через проливні дощі частина речовини разом з водою попала на прилегні поля та городи селян. Частина речовини була викрадена мешканцями сіл і застосована як добрива для городів. Однак вся рослинність загинула. Перевіркою встановлено, що речовина — це токсичні відходи від певного хімічного виробництва. Власники полів і городів, зокрема, які заволоділи речовиною не законно, звернулись з вимогою до ПП про відшкодування заподіяної шкоди (вартість втраченого врожаю та відновлення якості землі, пошкодженої токсичною речовиною). ПП відмовилось задовольнити вимогу, оскільки, мовляв, не знало, що речовина отруйна, і до того ж, попала на поля та городи селян не з вини ПП, а внаслідок проливних дощів. Постраждалі звернулись з відповідними позовами до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд? Чи є підстави для притягнення ПП до відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки?

2. Укрзалізниця транспортувала 15 вагонів з фосфором, що поставлявся підприємством-виробником із Казахстану до Польщі. У Львівській області кілька вагонів зійшли з колії і перевернулись, виникла пожежа, частина фосфору вилилась на прилегу територію, отруївши ґрунт і повітря. Жителів дількох сіл було евакуйовано. Пожежу гасили протипожежні підрозділи МНС України протягом двох тижнів. Внаслідок аварії було завдано збитків більше як на 20 млн. грн., які складались із вартості відновлення отруєних сільськогосподарських угідь і очищення декількох водоймищ, витрат на евакуацію населення, на гасіння пожежі тощо. Постраждалі, посилаючись на ст. 1187 ЦК, звернулись до Укрзалізниці з вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки. Однак Укрзалізниця відмовилася відшкодувати збитки, посилаючись на те, що, по-перше, аварія сталася з вини відправника — казахського підприємства і, по-друге, вагони та фосфор є його власністю. До того ж, вагони супроводжував представник відправника. Тому з вимогою про відшкодування шкоди необхідно звертатись до відправника вагонів. Потерпілі звернулись за роз'ясненнями до адвоката.

Яке роз'яснення повинен дати адвокат потерпілим? Яка шкода у даному випадку може відшкодуватись відповідно до ст. 1187 ЦК?

3. Громадянка П. вийшла з своїм псом породи лабрадор погуляти на території сусідньої школи. У цей час із школи вийшов учитель фізкультури І., який злякався собаки, хотів перестрибнути через паркан, але зачепився, впав, зламав ногу і порвав штани. І. звернувся до суду з позовом до громадянки П. про відшкодування шкоди (вартість штанів, не отриманий заробіток за три місяці внаслідок травми, витрати на лікування ноги), заподіяної джерелом підвищеної небезпеки — собакою. П. проти позовних вимог заперечувала, пояснюючи, що її пес не може розглядатись як джерело підвищеної небезпеки. Під час прогулянки він не нападав на І. і взагалі не звертав на нього уваги, проти чого не заперечував і сам постраждалий.

Яке рішення повинен прийняти суд?

4. Громадянин М. припаркував свій легковий автомобіль біля супермаркету, однак двері не замкнув. 15-річний К. заволодів автомобілем і на першому ж світлофорі вчинив аварію. Співробітники ДАІ склали акт дорожньо-транспортної пригоди (ДТП). Громадянина К. було затримано на місці пригоди, його вину встановлено: пошкоджено два автомобілі. Громадянин М. і власник автомобіля, що постраждав від дій К., звернулися до суду із позовами про відшкодування заподіяної шкоди. К. проти позовних вимог заперечував, посилаючись на те, що він як не повнолітній не може бути притягнутий до відповідальності. Крім того, автомобіль, в який він врізався, було застраховано і обидва позивачі мали страхові поліси на випадок цивільної відповідальності.

Яке рішення повинен винести суд? Як відшкодовується шкода, заподіяна внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки? Дайте обґрунтовану відповідь.

5. Візок громадянки Н. було затягнуто механізмом ескалатора, останній поламався і ескалатор різко зупинився. З його верхньої сходинки впала громадянка А. і отримала тілесні ушкодження, що викликали тимчасову непрацездатність. Громадянки Н. і А. звернулись до метрополітену з вимогами про відшкодування заподіяної їм шкоди: Н. — вартість поламаного візка (90 грн.), А. — вартість втраченого заробітку за час непрацездатності і витрат на лікування у сумі 1200 грн. Метрополітен, заперечуючи проти вимог, вказав на те, що вимушена зупинка сталася з вини Н., яка порушила правила користування метрополітеном.

Який вид деліктної відповідальності буде за фавбулю даної справи? Хто повинен бути належним відповідачем у справі? Яка шкода і кому повинна бути відшкодована?

6. Спортивний парашутний клуб надавав послуги громадянам зі стрибків з парашутом. Стрибки виконувались з літака АН-2 за договором з авіапідприємством, яке надавало літак разом з екіпажем. Необхідне парашутне спорядження надавав клуб. Під час чергових стрибків у громадянина Р. не розкрився парашут і він загинув на очах у своєї дружини. Дружина, посилаючись на ст. 1187 ЦК, звернулась з позовом до авіапідприємства про повне відшкодування їй моральної і матеріальної шкоди джерелом підвищеної небезпеки.

Чи правомірні вимоги дружини? Хто повинен відшкодувати шкоду?

7. Дубинська Р. звернулась до суду з позовом про стягнення з Ткаченко Н. матеріальної і моральної шкоди в розмірі 1430 грн.

Вимоги мотивовані тим, що відповідач неналежно утримувала свого пса, який, зірвавшись з ланцюга, покусав її. На лікування нею витрачено 430 грн. Моральну шкоду вона оцінила в розмірі 1000 грн.

Відповідач проти вимог заперечував, пояснивши, що належний їй пес знаходився у дворі на прив'язі. Те, що пес зірвався і покусав позивача, сталося випадково.

Суд вирішив відмовити у позові Дубинської Р. про стягнення матеріальної і моральної шкоди.

Чим може бути мотивоване рішення суду?

Тести

Знайдіть правильну відповідь:

1. Джерелом підвищеної небезпеки є:

- а) діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для інших осіб;
- б) діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід;
- в) діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб;
- г) діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів,

службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб.

2. Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується:

- а) особою, яка завдала шкоди джерелом підвищеної небезпеки;
- б) особою, яка є власником джерела підвищеної небезпеки;
- в) особою, яка неправомірно заволоділа транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом;
- г) особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

3. Особа, яка здійснює діяльність на об'єкті, що є джерелом підвищеної небезпеки, звільняється від відповідальності, якщо вона доведе:

- а) свою не винуватість;
- б) що завдала шкоди з необережності;
- в) що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили;
- г) що шкоди було завдано внаслідок умислу потерпілого.

4. Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, відшкодовується:

- а) на загальних підставах;
- б) винною особою;
- в) не відшкодовується;
- г) всіма особами, діяльністю яких було завдано шкоди.

5. Внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки моральна шкода відшкодовується:

- а) незалежно від вини фізичної або юридичної особи, яка її завдала;
- б) незалежно від вини особи, якій її завдано;
- в) незалежно від відшкодування майнової шкоди;
- г) незалежно від вини фізичної або юридичної особи, яка її завдала, якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи.

Тема 5. Відповідальність за ядерну шкоду

1. Правові засади та підстави для цивільно-правової відповідальності за ядерну шкоду.
2. Правові засади обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду.
3. Відповідальність оператора ядерної установки за ядерну шкоду.
4. Порядок відшкодування ядерної шкоди.
5. Межі цивільної відповідальності за ядерну шкоду.
6. Участь держави у відшкодуванні ядерної шкоди.
7. Фінансове забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду.

Реферати:

- 1) “Відповідальність за ядерну шкоду за міжнародними конвенціями (договорами)”;
- 2) “Відшкодування шкоди громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”.

Література [1; 3; 5; 19–21; 46; 49; 51; 55; 57; 58; 65–72; 76–80; 86; 87]

Питання для самоконтролю та співбесіди

1. Визначення поняття “використання ядерної енергії”.
2. Що таке “радіаційна аварія” і “ядерний інцидент”?
3. Назвіть основні принципи державної політики у сфері використання ядерної енергії та радіаційного захисту.
4. Що таке “ядерна шкода” і в якому обсязі мають право на відшкодування шкоди фізичні особи, здоров'ю та майну яких завдано шкоди, зумовленої негативним впливом іонізуючого випромінювання під час використання ядерної енергії? Чи відрізняється ядерна шкода від неядерної?
5. Який строк позовної давності (право на подання позову) встановлено для позовів про відшкодування ядерної шкоди, заподіяної майну або навколишньому природному середовищу?
6. Виключно у якій формі відшкодовується ядерна шкода?
7. Хто вважається оператором ядерної установки? Коли настає відповідальність оператора за ядерну шкоду?
8. За яких умов настає часткова чи солідарна відповідальність оператора ядерної установки?

9. Коли оператор звільняється від відповідальності за ядерну шкоду? Як впливає на відповідальність оператора груба недбалість особи, якій заподіяна шкода, або дія чи бездіяльність такої особи з наміром заподіяти шкоду? Що таке право регресу оператора і коли воно настає?
10. Що таке договір про відшкодування ядерної шкоди і які вимоги до нього встановлено законом? Якою сумою обмежується відповідальність оператора за ядерну шкоду? Що таке спеціальні права запозичення?
11. Яким шляхом здійснюється оператором фінансове забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду?
12. Участь держави у відшкодуванні ядерної шкоди.

Практичні завдання

1. Громадянин А. довідався, що на території атомної електростанції багаті грибів, він їх таємно назбирав і вживав разом з дружиною і сином. Згодом всі вони занедужали, хворобу викликала велика доза опромінення. Вони були змушені довго лікуватися, а громадянин А. став інвалідом. Він звернувся до суду з позовом до атомної електростанції про відшкодування йому і членам його сім'ї шкоди, завданої їх здоров'ю в результаті негативного впливу випромінювання під час використання ядерної енергії — вартість лікування, витрати на оздоровлення, втрати заробітку через непрацездатність. Представник атомної електростанції проти позову заперечував, він сказав, що електростанція слідує за своєю територією, а тому гриби не можуть бути опромінені. Суд, однак, задовольнив позовні вимоги А.

Чи обгрунтоване рішення суду? Чи змінилось би рішення суду, якби громадянин А. був співробітником атомної електростанції і мав вільний доступ на її територію?

2. Троє громадян регулярно заходили в зону безумовного (обов'язкового) відселення Чорнобильської атомної електростанції (далі — ЧАЕС), розбирали там покинуті будівлі, а будівельні матеріали продавали у сусідніх населених пунктах. В результаті вони та кілька покупців захворіли на променевою хворобу.

Чи можуть вони бути визнані особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи? Чи можна сказати, що в даному випадку

ку є ядерна шкода, якщо ні, то яка? Хто з них, на яких підставах і в якому порядку може отримати право на відшкодування шкоди?

3. У результаті дії ядерного реактора Харківського Інституту ядерної фізики (далі — Інститут) стався сильний викид радіаційно небезпечних речовин. І частина громадян, які жили поряд, отримала значні дози опромінення і змушена були довго лікуватись. Крім того у них було вилучено опромінене майно. Вони звернулись до Інституту з вимогами про відшкодування завданої їм майнової і моральної шкоди. Інститут не заперечував проти того, що наслідком його діяльності могло бути опромінення людей, однак задовольнити вимоги відмовився оскільки через банкрутство не мав для цього засобів.

Чи повинен нести відповідальність за ядерну шкоду Інститут? Якщо так, то в якості кого і в яких межах? Чи мають право на відшкодування ядерної шкоди громадяни? Чи можуть вони отримати відшкодування ядерної шкоди, якщо Інститут не має грошей?

4. Атомна електростанція (далі — АЕС) замовила для власного використання ядерні матеріали за кордоном. Під час їх транспортування залізницею сталась аварія, в результаті якої ядерного забруднення зазнала прилегла територія, кілька населених пунктів, водойма.

Чи буде в такому випадку відшкодовуватись ядерна шкода? Хто несе відповідальність за неї? Які обов'язкові умови перевезення ядерних матеріалів встановлено законом? Чи дозволено завозити ядерні матеріали на територію України з-за кордону і хто може мати таке право?

5. На територію України впав космічний об'єкт, що належав США, з ядерною установкою на борту. Жителям одного із сіл було завдано значної матеріальної шкоди.

Чи мають вони право на відшкодування ядерної шкоди? Хто нестиме відповідальність за завдану шкоду? Від чого залежить порядок і характер відшкодування? Якими нормативно-правовими актами регулюються ці питання?

6. На морському судні, що працює від ядерної установки, сталась аварія. Внаслідок аварії опромінення зазнала значна частина екіпажу судна і вантаж. Комісія встановила, що аварія сталась внаслідок недоліків, допущених заводом-виробником.

*Хто і в яких межах буде нести відповідальність за ядерну шкоду?
Якими нормативно-правовими актами регулюється це питання?*

Тести

Знайдіть правильну відповідь

1. Ядерні установки та джерела іонізуючого випромінювання можуть перебувати:

- а) виключно у державній формі власності;
- б) виключно у державній і комунальній формах власності;
- в) у державній і приватній власності;
- г) у різних формах власності.

2. Виплати з добровільного страхування особи та майна від ризику радіаційного впливу здійснюються:

- а) незалежно від виплат з державного соціального страхування;
- б) незалежно від виплат за державним соціальним забезпеченням;
- в) в порядку відшкодування шкоди від радіаційного впливу;
- г) на загальних засадах, встановлених відносинами зі страхування.

3. Держава-відправник є відповідальною за ядерний матеріал, який підлягає гарантіям, або такий, що повинен підлягати гарантіям і є предметом міжнародної передачі його (імпорту) в Україну, до:

- а) передачі його перевізнику;
- б) перетинання кордону;
- в) передачі його отримувачу;
- г) доти, коли така відповідальність знімається з держави-відправника відповідно до контракту, але не пізніше часу прибуття ядерного матеріалу до пункту призначення на території України.

4. Оператор звільняється від відповідальності за ядерну шкоду, якщо вона заподіяна:

- а) не з вини оператора;
- б) з вини потерпілого;
- в) ядерним інцидентом, що виник безпосередньо як наслідок стихійного лиха виняткового характеру, збройного конфлікту, воєнних дій, громадянської війни або повстання;
- г) стихійного лиха виняткового характеру.

5. Відповідальність оператора за ядерну шкоду може бути обмеженою сумою:

- а) 2 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) 5 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- в) 10 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- г) еквівалентною 5 млн. “спеціальних прав запозичення”.

Тема 6. Відповідальність за шкоду, завдану ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого

1. Поняття та особливості шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого.
2. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я потерпілого.
3. Відшкодування шкоди, завданої фізичній особі під час виконання нею договірних зобов'язань.
4. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я малолітньої або неповнолітньої особи.
5. Порядок відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого.
6. Відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від злочину.

Реферат “Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я, підприємцю та фізичній особі, яка самостійно забезпечує себе роботою”.

Література [3; 6; 7; 11; 17; 19–21; 23; 25; 29; 31; 38; 44; 46; 73; 75; 82–85; 89; 96]

Питання для самоконтролю та співбесіди

1. Чи можливе реальне відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого?
2. Який характер має відшкодування шкоди, завданої фізичній особі каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я?
3. Хто виступає кредитором і боржником у зобов'язанні з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я?
4. Як визначається розмір відшкодування шкоди в разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка в момент завдання шкоди не працювала?

5. Як впливає пенсія, а також інші доходи на обсяги відшкодування шкоди, завданої фізичній особі каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я?
6. Чи може бути збільшено обсяг і розмір відшкодування шкоди, завданої потерпілому каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, і на підставі чого?
7. Як визначається заробіток (доход), втрачений внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи?
8. Який суб'єктний склад зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого?
9. Як відшкодовуються витрати на поховання?
10. Як відшкодовується шкода у разі припинення юридичної особи, зобов'язаної відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю?

Практичні завдання

1. Громадянин О. працював на Приватному підприємстві “Асфальтовий завод” (далі — Підприємство) різноробом. Директор Підприємства доручив йому спилати на дереві велику гілку, яка заважала проїзду. О. виліз на кабіну автомобіля і почав роботу. Через те, що кабіна автомобіля була обледенілою, робітник, послизнувся, впав на землю і зламав тазову кістку. Після 3-х місяців лікування його було визнано інвалідом 3 групи. Він звернувся до Підприємства з вимогою про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, відповідно до ст. 1195 ЦКУ. Підприємство відмовилось від відшкодування шкоди. О. звернувся з позовом до суду, який задовольнив позовні вимоги, зобов'язавши Підприємство відшкодувати робітникові шкоду, завдану каліцтвом. Підприємство оскаржило рішення суду до апеляційного суду.

Чи обґрунтоване рішення суду? Яку постанову повинен винести апеляційний суд?

2. 19-річна Н. працювала кондитером у приватному кондитерському цеху ТОВ «Бісквіт». В результаті вибуху газового балону вона отримала сильні опіки шкіри голови, обличчя, рук, довго лікувалась, перенесла декілька операцій з пересадки шкіри, на її обличчі, руках залишились рубці.

Власник цеху, посилаючись на те, що Н. не була юридично оформлена кондитером цеху, відмовився відшкодувати завдану їй шкоду.

Як можуть бути захищені інтереси Н.? Яка шкода їй може бути відшкодована?

3. Після загибелі в автомобільній аварії громадянина Б. залишились у живих його дружина (віком 32 роки), син (13 років), дві доньки (17 та 26 років). Крім того, вияснилось, що у сім'ї загиблого проживала С. — донька сестри загиблого, що вчилась в інституті. Суд визнав, що відшкодування шкоди повинен здійснити громадянин П. (винуватець аварії).

У якому розмірі повинен відшкодувати завдану шкоду громадянин П.?

4. Громадянина А. внаслідок автомобільної аварії було визнано інвалідом 1-ої групи. За рішенням суду йому призначено відшкодування шкоди у розмірі 540 грн. на місяць.

Через три роки до суду з позовною заявою звернувся громадянин П., який здійснював відшкодування шкоди. Він вимагав зменшити суму виплат, обґрунтовував це тим, що громадянин А. не працює, однак грає у футбол, є гравцем збірної команди району із футболу, яка бере участь в обласних змаганнях.

Яке рішення може прийняти суд?

Тести

Знайдіть правильну відповідь

1. Фізична або юридична особа, яка завдала шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, зобов'язана відшкодувати потерпілому:

- а) заробіток (дохід), втрачений ним внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності;
- б) витрати, викликані необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування;
- в) витрати на придбання автомобіля;
- г) витрати, викликані необхідністю стороннього догляду;
- д) витрати, викликані необхідністю придбання ліків, протезування;
- е) витрати на придбання квартири.

2. У разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка в момент завдання шкоди не працювала, розмір відшкодування визначається за розміром:

- а) мінімального споживчого кошика на момент завдання шкоди;
- б) облікової ставки Національного банку України;
- в) рівня інфляції;
- г) мінімальної пенсії з інвалідності;
- д) мінімальної заробітної плати.

3. Шкода, завдана фізичній особі каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, відшкодовується:

- а) без урахування пенсії;
- б) з урахуванням пенсії, призначеної у зв'язку з втратою здоров'я;
- в) з урахуванням пенсії, яку вона одержувала до цього;
- г) без урахування інших доходів;
- д) з урахуванням надбавки до пенсії.

4. Розмір втраченого фізичною особою внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я заробітку (доходу), що підлягає відшкодуванню, визначається:

- а) у відсотках від середнього місячного заробітку (доходу), який потерпілий мав би після каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим професійної працездатності, а за її відсутності — загальної працездатності;
- б) у відсотках від середнього місячного заробітку, який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим професійної працездатності, а за її відсутності — загальної працездатності;
- в) у відсотках від середнього місячного доходу, який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим професійної працездатності, а за її відсутності — загальної працездатності;
- г) у відсотках від середнього місячного заробітку (доходу), який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим працездатності.

5. Середньомісячний заробіток (дохід) обчислюється за бажанням потерпілого:

- а) за дванадцять календарних місяців роботи, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я;
- б) за останні три календарні місяці роботи, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я;
- в) за останні п'ять років роботи, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я;
- г) за останні дванадцять календарних місяців отримання виплат з безробіття, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я;
- д) виходячи з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати;
- е) за дванадцять або за три останні календарні місяці роботи, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я.

6. До втраченого заробітку (доходу) включаються:

- а) заробітна плата за трудовим договором за місцем основної роботи;
- б) заробітна плата за сумісництвом;
- в) отримані премії;
- г) тринадцята заробітна плата;
- д) виплати у зв'язку з народженням дитини;
- е) виплати за раціоналізаторську пропозицію.
- е) компенсація за невикористану відпустку;
- ж) вихідна допомога;
- з) допомога з вагітності.

7. У разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я малолітньої особи фізична або юридична особа, яка завдала цієї шкоди, зобов'язана відшкодувати:

- а) витрати на її лікування, протезування, постійний догляд, посилене харчування;
- б) витрати на її навчання;
- в) шкоду, пов'язану із втратою або зменшенням його працездатності, виходячи з розміру встановленої законом мінімальної заробітної плати;

- г) шкоду, виходячи з розміру її заробітку, але не нижче встановленого законом розміру мінімальної заробітної плати;
- д) моральну шкоду.

8. У разі смерті потерпілого шкода відшкодовується:

- а) дитині — до досягнення нею шістнадцяти років;
- б) чоловікові, дружині, батькам (усиновлювачам);
- в) інвалідам — на строк їх інвалідності;
- г) одному з батьків (усиновлювачів) або другому з подружжя чи іншому членові сім'ї незалежно від віку і працездатності, якщо вони не працюють і здійснюють догляд за: дітьми, братами, сестрами, внуками померлого, — до досягнення ними чотирнадцяти років;
- д) іншим непрацездатним особам, які були на утриманні потерпілого, — протягом п'яти років після його смерті.

9. У разі смерті потерпілого визначеним ЦКУ особам відшкодовується:

- а) шкода у розмірі середньомісячного заробітку (доходу) потерпілого;
- б) суми, що належали йому за договором довічного утримання (догляду);
- в) рентні платежі;
- г) шкода у розмірі середньомісячного доходу потерпілого з вирахуванням частки, що припадала на нього та працездатних осіб, які перебували на його утриманні, але не мають права на відшкодування шкоди.

10. У разі смерті потерпілого шкода відшкодовується:

- а) дитині — до досягнення нею шістнадцяти років (учню, студенту — до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років);
- б) дитині — до досягнення нею вісімнадцяти років (учню, студенту — до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років);
- в) чоловікові, дружині, батькам (усиновлювачам) — довічно;
- г) інвалідам — на строк їх інвалідності;
- д) одному з батьків (усиновлювачів) або другому з подружжя чи іншому членові сім'ї незалежно від віку і працездатності, якщо

- вони не працюють і здійснюють догляд за: дітьми, братами, сестрами, внуками померлого, — до досягнення ними шістнадцяти років;
- є) іншим непрацездатним особам, які були на утриманні потерпілого.

11. Розмір відшкодування, обчислений для кожної з осіб, які мають право на відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника, не підлягає подальшому перерахункові, крім таких випадків:

- а) народження дитини, зачатої за життя і народженої після смерті годувальника;
- б) призначення (припинення) виплати відшкодування особам, що здійснюють догляд за дітьми, братами, сестрами, внуками померлого;
- в) народження дитини від дружини померлого;
- г) призначення пенсії особам, що перебували на утриманні загиблого.

Тема 7. Відповідальність за шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)

1. Поняття та підстави для відповідальності за шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
2. Законодавче закріплення відповідальності за шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
3. Структура та елементи зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
4. Конкуренція позовів (договірного та позадоговірного).
5. Підстави звільнення від відповідальності. Строки.

Література [6; 7; 19–21; 46–48]

Практичні завдання

1. Громадянин П. з нагоди весілля подарував своїй племінниці телевізор з гарантійним строком якості 7 років. Однак через 5 років після продажу телевізор вибухнув, у результаті чого згоріла повністю кімната, де знаходився телевізор, опіки отримала донька племінниці.

Племінниця звернулась до суду із позовною заявою до громадянина П. про відшкодування майнової шкоди, завданої вибухом телевізора.

У якому розмірі повинен відшкодувати шкоду П.? Хто несе відповідальність за шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)?

2. Для громадянина А. згідно із договором підяду було збудовано будинок. Через 12 років у результаті землетрусу він зазнав повного руйнування. Експертизою встановлено, що будинок розвалився внаслідок порушень технологічних правил будівництва (недодержання пропорцій цементу та піску у бетонних конструкціях, заміна профілю металевих конструкцій на менші тощо). Громадянин А. звернувся до суду із позовною заявою про відшкодування підрядником завданої шкоди. Підрядник проти позову заперечував, посиляючись на строк позовної давності.

Яке рішення має прийняти суд?

3. Десятирічний син Н. у крамниці ТОВ “Піротехніка” (далі — ТОВ) купив піротехнічні засоби (ракетки) з метою запуску під час Нового року. Під час запуску кілька з них вибухнули, в результаті чого було завдано опіки дітям, серед них і громадянки сину Н., які змушені були довгий час лікуватись. Н. звернулась до ТОВ з вимогою про відшкодування витрат на лікування дітей. ТОВ проти цього заперечувало.

Вирішіть спір.

4. Громадянка З. подарувала дітям громадянки Н. іграшки. Через деякий час діти почали хворіти. З’ясувалось, що іграшки були китайського виробництва і вироблені із небезпечних для здоров’я дітей матеріалів.

Н. звернулась до крамниці ТОВ “Дитячі іграшки” — продавця іграшок — з позовною вимогою про відшкодування витрат на лікування дітей. ТОВ проти позовних вимог заперечувало, вказуючи, що позов мав бути би направлений до громадянки З.

Чи обгрунтовані заперечення ТОВ?

Тести

Знайдіть правильну відповідь

1. Продавець, виготовлювач товару, виконавець робіт (послуг) зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок:

- а) конструктивних недоліків товарів, робіт (послуг);
- б) технологічних та інших недоліків товарів, робіт (послуг);
- в) рецептурних недоліків товарів, робіт (послуг);
- г) інших недоліків товарів, робіт (послуг), а також недостовірної або недостатньої інформації про них.

2. Відшкодування шкоди залежить:

- а) від вини продавця товару, виконавця робіт (послуг);
- б) від вини виготовлювача товару, виконавця робіт (послуг);
- в) від наявності договору між постраждалим та продавцем товару;
- г) від наявності договору між постраждалим та виготовлювачем товару;
- д) від кількості використання товару постраждалим.

3. Шкода, завдана внаслідок недоліків товарів, підлягає відшкодуванню, за вибором потерпілого:

- а) продавцем товару;
- б) виготовлювачем товару;
- в) виконавцем послуг;
- г) іншою особою, визначеною законом.

4. Шкода, завдана внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг), підлягає відшкодуванню, якщо її завдано:

- а) протягом встановлених строків придатності товару, роботи (послуги);
- б) протягом десяти років від дня виготовлення товару, виконання роботи (надання послуги);
- в) не встановлено строку придатності товару, роботи (послуги);
- г) особу не було попереджено про необхідні дії після закінчення строку придатності і про можливі наслідки в разі їх невиконання.

5. Шкода, завдана внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг), підлягає відшкодуванню:

- а) якщо її завдано протягом встановлених строків придатності товару, роботи (послуги);
- б) якщо її завдано протягом десяти років від дня виготовлення товару, виконання роботи (надання послуги);
- в) якщо на порушення вимог закону не встановлено строку придатності товару, роботи (послуги);
- г) якщо особу не було попереджено про необхідні дії після закінчення строку придатності і про можливі наслідки в разі їх невиконання.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тематичним планом дисципліни “Делікти в цивільному праві” передбачено практичні та семінарські заняття з основних тем. Специфіка практичних занять полягає в тому, що під час їх проведення поєднуються глибоке вивчення теоретичного матеріалу з зосередженням на розв’язанні практичних завдань, передбачених планами або підготовлених викладачем до кожного конкретного заняття.

Практичні та семінарські заняття можуть проходити в різних формах: усне опитування, співбесіда, доповідь, реферативна доповідь, дискусія, колоквиум, рольові ігри, складання процесуальних документів, тестовий контроль та ін.

Продуктивнішими і раціональнішими формами практичного заняття є співбесіда та дискусія, поєднані з розглядом конкретних практичних ситуацій. Вони дають можливість обговорити питання з багатьох сторін та залучити до цього максимальну кількість студентів, допомагають розвивати мислення та мову, сприяють засвоєнню матеріалу, що, власне, підштовхує студентів готуватися до кожного заняття.

Студент повинен:

- чітко формулювати основні теоретичні положення;
- обґрунтовувати і доводити свої міркування і твердження;
- давати повну і стислу відповідь на поставлене запитання;
- доповнювати доповідача та ін.

Під час самостійної підготовки до практичних занять студенти повинні всебічно розглянути і усвідомити зміст питань, що виносяться на заняття, опрацювати необхідну літературу (підручники, навчальні посібники, наукову та спеціальну літературу), нормативно-правові

акти, постанови Верховного суду України, рекомендації та роз'яснення Вищого господарського суду України, рішення Конституційного Суду України. Особлива увага приділяється судовій практиці. Засвоєння знань студенти перевіряють за допомогою питань для самоконтролю.

При підготовці до практичних занять та у ході самостійної роботи студенти вдаються до використання різноманітних технічних засобів та технологій (комп'ютер, відеотехніка, мережа Internet, інформаційні банки даних).

Практичні завдання (задачі) необхідно виконувати у письмовій формі з розгорнутим мотивованим рішенням, посиланням на статті, пункти нормативно-правових актів.

Тематика рефератів визначена темами практичних занять.

Мета реферативної доповіді – засвоєння основних аспектів розкритої у реферативному дослідженні теми, формування запитань, проведення дискусії. На практичному занятті рекомендується обговорювати не більше двох рефератів.

Вимоги до реферату: Обсяг – 5–10 аркушів формату А 4;

Структура – вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел.

У вступі розкривається актуальність теми, визначається мета та завдання роботи, в основній частині містяться основні положення дослідження, що розкривають тему, у висновку викладаються положення та пропозиції автора, що впливають із розгляду теми.

Реферативна доповідь та участь в її обговоренні можуть бути предметом окремого оцінювання викладачем або враховуватись ним при оцінці інших форм контролю.

Особливість роботи при підготовці до тестового контролю полягає у тому, що позитивне виконання тестових завдань потребує від студентів точних знань, доброї пам'яті, а у певних випадках – розвитку інтуїтивного мислення (адже заборонено користуватися будь-якими джерелами).

Тестове завдання складається із одного питання і 3–5 відповідей, серед яких одна чи кілька правильних. Студент повинен знайти правильні відповіді.

В кінці заняття викладач робить висновок щодо рівня підготовки студентів до заняття, відзначає позитивні і негативні сторони відповідей, аналізує і оцінює їх та визначає завдання на наступне заняття.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів на семінарському занятті

- оцінювання усних відповідей, участі в обговоренні питання, дискусії:

“**відмінно**” – повно і всебічно розкрито тему, вільне оперування поняттями і термінологією, виявлено глибокі знання джерел, вільне та професійне ведення дискусії, аргументований захист власного погляду з теми заняття;

“**добре**” – у цілому рівень знань відповідає вимогам, але мають місце деякі упущення при висвітленні матеріалу, не точні твердження, які не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами;

“**задовільно**” – питання розкрито в загалом, мають місце спроби робити висновки, але з грубими помилками, матеріал викладається нелогічно і не самостійно;

“**незадовільно**” – відповідь на поставлене запитання не вірна, не розуміння суті питання, а отже, і неможливість зробити висновки.

Непідготовленість чи відсутність студента на практичному занятті вважається академічною заборгованістю. Незалежно від причин студент зобов'язаний самостійно вивчити тему і в позанавчальний час здати (відпрацювати) її викладачеві. Відпрацювання (за погодженням з викладачем) може здійснюватись усно або у вигляді реферату.

Наявність академічної заборгованості із практичних (семінарських) занять є підставою для того, щоб недопускати студента до складання заліку.

- **оцінювання виконання тестових завдань:**

90–100 балів – правильна відповідь на два тести, а на третій – не зовсім правильна;

75–89 балів – правильна відповідь на два тести або на один, а на решту – не зовсім правильна;

60–74 балів – правильна відповідь на один тест чи близькі до правильних відповіді на три тести із трьох;

нижче 60 – всі відповіді не правильні.

Набрані бали за відповіді сумуються і сума перераховується у традиційну чотирибальну оцінку.

Шкала переведення балів в оцінку:

Сума балів	Оцінка за національною шкалою
90–100	“відмінно”
75–89	“добре”
60–74	“задовільно”
Нижче 60	“незадовільно”

З метою заінтересованості студентів у навчанні, розвитку їх здібностей, підвищенні дисциплінованості запроваджено:

Заохочення за	Бали	Зняття балів за	Бали
участь у наукових конференціях	5	пропуски аудиторних занять (без поважних причин, підтверджених документально), у кількості до 5 % від планової	2
участь у предметних олімпіадах, наукових конференціях, конкурсах	5	відповідно від 5 до 10 %	5
заняття у тематичних або предметних гуртках	5	відповідно від 10 до 20 %	10
інші заходи, що сприяють розвитку знань студента	3		

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття недоговірних зобов'язань.
2. Функції недоговірних зобов'язань.
3. Абсолютні права та абсолютні обов'язки.
4. Поняття деліктних зобов'язань.
5. Структурні елементи деліктних зобов'язань.
6. Кредитор та боржник у деліктному зобов'язанні.
7. Об'єкт деліктного зобов'язання.
8. Зміст деліктного зобов'язання.
9. Склад деліктного порушення.
10. Поняття та загальна характеристика правопорушення (делікту).
11. Дія та бездіяльність у деліктних зобов'язаннях.

12. Шкода у деліктному зобов'язанні.
13. Причинний зв'язок між правопорушенням та шкодою у деліктному зобов'язанні.
14. Вина як підстава для деліктної відповідальності.
15. Презумпція вини у деліктних зобов'язаннях.
16. Види та порядок відшкодування шкоди.
17. Зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди правомірними діями.
18. Види та загальна характеристика деліктних зобов'язань.
19. Майнова і немайна (моральна) шкода в деліктних зобов'язаннях: поняття і загальна характеристика.
20. Загальні положення про відшкодування шкоди.
21. Особливості деліктної відповідальності.
22. Підстави і порядок відшкодування моральні шкоди.
23. Відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи.
24. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили.
25. Відшкодування шкоди, завданої правомірними діями.
26. Відшкодування шкоди, завданої у разі здійснення права на самозахист та у стані крайньої необхідності.
27. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
28. Наслідки неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
29. Відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно.
30. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою.
31. Відповідальність підприємницьких товариств, кооперативів за шкоду, завдану їхнім учасником (членом).
32. Відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою.
33. Відшкодування шкоди, завданої кількома малолітніми особами.
34. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою.
35. Відшкодування шкоди, завданої кількома неповнолітніми особами.

36. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності.
37. Відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав.
38. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою.
39. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена.
40. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.
41. Поняття та підстави для відповідальності за шкоду, завдану фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органів влади та їх посадовими особами.
42. Поняття та підстави для відповідальності за шкоду, завдану фізичній або юридичній особі в результаті прийняття органами державної влади нормативно-правового акта, якого було визнано незаконним і скасовано.
43. Поняття “посадова” або “службова” особа.
44. Поняття шкоди, завданої фізичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.
45. Підстави та межі відповідальності за шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.
46. Відповідальність за шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення в цивільній справі.
47. Порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.
48. Поняття та роль самообмови у деліктних зобов’язаннях.
49. Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину.
50. Відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами.
51. Право зворотної вимоги до винної особи.
52. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого, урахування вини потерпілого і матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди.
53. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою цивільну відповідальність.

54. Поняття джерела підвищеної небезпеки та шкоди, заподіяної ним.
55. Підстави для відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.
56. Структура зобов'язань з відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.
57. Межі відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.
58. Відповідальність особи, яка неправомірно заволоділа транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом.
59. Обставини, що звільняють володільця джерела підвищеної небезпеки від відповідальності.
60. Взаємодія джерел підвищеної небезпеки, відшкодування шкоди, завданої спільними діями.
61. Страхування цивільної відповідальності володільців транспортних засобів і інших джерел підвищеної небезпеки.
62. Правові засади та підстави цивільно-правової відповідальності за ядерну шкоду.
63. Правові засади обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду.
64. Відповідальність оператора ядерної установки за ядерну шкоду.
65. Порядок відшкодування ядерної шкоди.
66. Межі цивільної відповідальності за ядерну шкоду.
67. Участь держави у відшкодуванні ядерної шкоди.
68. Фінансове забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду.
69. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я.
70. Відшкодування шкоди, завданої фізичній особі під час виконання нею договірних зобов'язань.
71. Визначення заробітку (доходу), втраченого внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи.
72. Визначення доходу, втраченого внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи-підприємця.
73. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я малолітньої або неповнолітньої особи.
74. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичної особи, яка в момент завдання шкоди не працювала.
75. Відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого.

76. Суб'єкти відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого.
77. Розмір відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого.
78. Розмір відшкодування шкоди оособам, які втратили годувальника.
79. Відшкодування витрат на поховання.
80. Порядок відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого.
81. Збільшення або зменшення розміру відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого.
82. Перерахування та збільшення розміру відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника,
83. Відшкодування шкоди у разі припинення юридичної особи, зобов'язаної відшкодувати шкоду.
84. Відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від злочину.
85. Зобов'язок держави відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину.
86. Підстави відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
87. Склад деліктного зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
88. Суб'єктний склад зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
89. Особи, зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
90. Строки відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Балюк Г. І.* Еколого-правові проблеми страхування ядерної шкоди // Концепція розвитку законодавства України. — К., 1996. — С. 251–254.
2. *Відшкодування* матеріальної і моральної шкоди та компенсаційні витрати: нормативні акти, роз'яснення, коментарі / Відп. ред. П. І. Шевчук — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 928 с.

3. *Возмещение морального вреда и иные актуальные вопросы современного гражданского права* / Л. А. Корчевная, В. И. Труба, И. С. Канзафарова. – Одесса, 1998. – 42 с.
4. *Ефимов А., Поповченко А. Моральный вред // Хозяйство и право. – 1995. – № 1. – С. 152–158.*
5. *Єршова С. Про правові гарантії відшкодування ядерної шкоди // Право України. – 1998. – № 4. – С. 46–49.*
6. *Загорулько А. И. Обязательства по возмещению вреда, причиненного субъектам гражданского права. – Харьков, 1996. – 108 с.*
7. *Зобов'язальне право. Теорія і практика: Навч. посіб. / За ред. проф. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 912 с.*
8. *Іванові Л. М. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців). – К.: Юмана, 1998. – 224 с.*
9. *Іваненко Л. М. Особливості відшкодування моральних збитків, завданих покупцям внаслідок придбання товару низької якості // Мале підприємництво і менеджмент в Україні (публічно- і приватно-правові засади). – К., 1997. – С. 195–202.*
10. *Комягин Д. Л. Возмещение ущерба, причиненного государственными органами // Право и экономика. – 1997. – № 15–16. – С. 13–15.*
11. *Кособродов В. М. Обязательство по возмещению вреда, причиненного жизни и здоровью, как мера социальной защиты прав и интересов потерпевшего // Адвокат. – 2004. – № 7. – С. 81–82.*
12. *Кривобок В., Сульженко Ж. До питання про визначення розміру матеріальної шкоди, заподіяної злочиним // Право України. – 1997. – № 3. – С. 49–50.*
13. *Крупка Ю. М. Проблеми створення правового механізму відшкодування ядерної шкоди в Україні // Правова держава. – К., 1997. – Вип. 8. – С. 192–197.*
14. *Павлюк В. П. Возмещение морального (неимущественного) вреда. – 2-е изд., испр. и доп. – К.: Право, 2000. – 271 с.*
15. *Потильчак О. І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої незаконними діями службових осіб правоохоронних органів: Автореф. дис. ... док. філос. в галузі права – К., 2006. – 44 с.*
16. *Саниахметова Н. Возмещение морального вреда субъектам предпринимательской деятельности // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1996. – № 5. – С. 2–7.*

17. *Узагальнення* практики розгляду судами України справ по спорах, пов'язаних з відшкодуванням моральної шкоди // Архів Верховного Суду України. — К., 1995.
18. *Фединяк Г.* Шкода як умова відповідальності за делікти в міжнародному приватному праві та вітчизняному цивільному законодавстві // Право України. — 1994. — № 11–12. — С. 38–40.
19. *Цивільне* право України: Підручник: У 2-х кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — Кн. 2. — 640 с.
20. *Цивільне* право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: Підручник / С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін.; За заг. ред. С. С. Бичкової. — К.: КНТ, 2006. — 498 с.
21. *Цивільне* право України: Підручник: У 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова І. М., Жилінкова І. В. та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасібо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — Т. 2. — 552 с.
22. *Шимон С. І.* Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К.: 1998. — 17 с.

Додаткова

23. *Агарков М. М.* Возникновение обязательств из причинения вреда / Гражданское право / Под ред. М. М. Агаркова и Д. М. Генкина. — М., 1944.
24. *Антимонов Б. С.* Гражданская ответственность за вред, причинённый источником повышенной опасности. — М.: Юриздат, 1952.
25. *Белякова А. М.* Гражданско-правовая ответственность за причинение вреда: Теория и практика. — М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1986. — 147 с.
26. *Иоффе О. С.* Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории “хозяйственного права” — М., 2000. — с. 460–508.
27. *Красавчиков О. А.* Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности. — М., 1966.
28. *Кройтор В. А.* Про відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями державних органів. — Харків, 1998. — Вип. 1. — С. 61–69.

29. *Малеин Н. С.* Возмещение вреда, причинённого личности. — М., 1965.
30. *Маркова М. Г.* Проблемы возмещения вреда, причиненного незаконными действиями органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда // Юрид. мысль. — 2002. — № 2. — С. 39–47.
31. *Маслов В.* Обязательства из причинения вреда. — Харьков, 1961.
32. *Матвеев Г. К.* Вина в советском гражданском праве. — К., 1955.
33. *Мироненко В. П.* Відповідальність батьків за неналежне виховання дітей за сімейним та цивільним законодавством України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2001. — 19 с.
34. *Ніжинська І. С.* Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2003. — 16 с.
35. *Обушенко Л. А.* Признание недействительным акта государственного органа или органа местного самоуправления как способ защиты права частной собственности // Законодательство. — 1998. — № 10. — С. 25–31.
36. *Ойгензихт В. А.* Воля и вина в гражданском праве // Совет. граждан. право. — 1982. — № 4. — С. 49–54.
37. *Павловська Н. В.* Теорія та практика захисту моральних благ цивільним законодавством України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Харків, 2002. — 15 с.
38. *Смирнов В. Т., Собчак А. А.* Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве. — Л., 1983.
39. *Тархов В. А.* Обязательства из причинения вреда. — Саратов, 1957.
40. *Флейшиц Е. А.* Обязательства из причинения вреда и неосновательного обогащения. — М., 1951.
41. *Чернов В. М.* Возмещение вреда, причиненного юридическим лицам незаконными действиями (бездействием) правоохранительных органов // Цивилистические исследования. — Вып. 1. — М.: Статут, 2004. — С. 270–283.
42. *Шабунина И. С.* Понятие и особенности возникновения обязательства вследствие причинения вреда: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Казань, 2004. — 26 с.

43. *Шевченко Я. Н.* Правове регулювання відповідальності неосорошеннолетніх. — К.: Наук. думка, 1976. — 189 с.

Нормативно-правові акти

44. *Конституція* України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

45. *Кодекс законів про працю* України // ВВР України. — 1971. — № 50. — Ст. 375.

46. *Цивільний кодекс* України // ВВР України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.

47. *Господарський кодекс* України // ВВР України. — 2003. — № 18. — Ст. 144.

48. *Закон* України від 12 травня 1991 р. “Про захист прав споживачів” (у ред. від 1 груд. 2005 р.) // ВВР України. — 1991. — № 30. — Ст. 379.

49. *Закон* України від 1991 р. “Про охорону навколишнього природного середовища” // ВВР України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.

50. *Закон* України від 18 лютого 1992 р. “Про оперативну-розшукову діяльність” // ВВР України. — 1992. — № 22. — Ст. 303.

51. *Закон* України від 1992 р. “Про охорону атмосферного повітря” // ВВР України. — 1992. — № 50. — Ст. 678.

52. *Закон* України від 14 жовтня 1993 р. “Про охорону праці” // ВВР України. — 1993. — № 49. — Ст. 668.

53. *Закон* України від 30 червня 1993 р. “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” // ВВР України. — 1993. — № 35. — Ст. 358.

54. *Закон* України від 2 вересня 1993 р. “Про нотаріат” // ВВР України. — 1993. — № 39. — Ст. 383.

55. *Закон* України від 24 лютого 1994 р. “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” // ВВР України. — 1994. — № 27. — Ст. 218.

56. *Закон* України від 1 грудня 1994 р. “Про відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду” // ВВР України. — 1995. — № 1. — Ст. 1.

57. *Закон* України від 8 лютого 1995 р. “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” // ВВР України. — 1995. — № 12. — Ст. 81.

58. *Закон України* від 30 червня 1995 р. “Про поведження з радіоактивними відходами” // ВВР України. — 1995. — № 27. — Ст. 198.
59. *Закон України* від 5 жовтня 1995 р “Про боротьбу з корупцією” // ВВР України. — 1995. — № 34. — Ст. 266.
60. *Закон України* від 7 березня 1996 р. “Про страхування” // ВВР України. — 1996. — № 18. — Ст. 78.
61. *Закон України* від 2 жовтня 1996 р. “Про звернення громадян” // ВВР України. — 1996. — № 47. — Ст. 256.
62. *Закон України* від 21 травня 1997 р. “Про місцеве самоврядування в Україні” // ВВР України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
63. *Закон України* від 9 квітня 1999 р. “Про місцеві державні адміністрації” // ВВР України. — 1999. — № 20–21. — Ст. 190.
64. *Закон України* від 23 вересня 1999 р. “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
65. *Закон України* від 13 липня 2000 р. “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” // Уряд, кур’єр. — 2000. — 31 лип.
66. *Закон України* від 8 червня 2000 р. “Про захист населення і території від надзвичайних ситуацій технологічного та природного характеру” // Голос України. — 2000. — 25 лип.
67. *Закон України* від 13 грудня 2001 р. “Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення” (із змін., внесеними згідно із законом України № 3581-IV від 16 берез. 2006 р.) // ВВР України. — 2002. — № 14. — Ст. 96.
68. *Закон України* від 24 червня 2004 р. “Про впорядкування питань, пов’язаних із забезпеченням ядерної безпеки” // ВВР України. — 2004. — № 46. — Ст. 511.
69. *Об’єднана конвенція про безпеку поведження з відпрацьованим паливом та про безпеку поведження з радіоактивними відходами.* (Ратифік. законом України № 1688-III від 20 квіт. 2000 р.) // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
70. *Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду* (звед. текст Віден. конвенції про цивільну відповідальність за

- ядерну шкоду від 21 трав. 1963 р. з поправками, внесеними Протоколом від 12 верес. 1997 р. // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
71. *Договір* до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї (Ратифік. законом № 89/98-ВР від 6 лют. 1998 р.) // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
 72. *Європейська* стратегія тривалої, конкурентно здібної і безпечної енергетики. Комісія Європейських Співтовариств. Зелена Книга (СОМ (2006) 105 кінцева редакція): Брюссель, 8 берез. 2006 р. // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
 73. *Інструкція* про проведення судово-медичної експертизи: Затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січ. 1995 р. № 6, зареєстр. в М-ві юстиції України 26 лип. 1995 р. за № 254/790 // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
 74. *Інструкція* про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 1 лип. 1996 р. № 710 // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
 75. *Інструкція* про встановлення груп інвалідності: Затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 7 квіт. 2004 р. № 183, зареєстр. в М-ві юстиції України 22 квіт. 2004 р. за № 516/9115 // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
 76. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147 “Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів” // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
 77. *Постанова* Державного комітету ядерного регулювання України від 23 черв. 2003 р. № 953 “Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду” (із змін., внес. згідно з постановою № 996 від 19 лип. 2006 р.) // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
 78. *Наказ* Державного комітету ядерного регулювання України № 18 від 23 трав. 2001 р. “Про затвердження Правил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів та Положення щодо аварійних заходів при перевезенні радіоактивних матеріалів”: Зареєстр. в М-ві юстиції України 13 лип. 2001 р. за № 591/5782) // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)

79. *Наказ* Державного комітету ядерного регулювання України № 198 від 29 груд. 2004 р. “Про затвердження Основних положень забезпечення безпеки проміжних сховищ відпрацьованого ядерного палива сухого типу”: (Зареєстр. в М-ві юстиції України 17 січ. 2005 р. за № 49/10329) // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
80. *Наказ* М-ва охорони здоров'я України № 54 від 2 лют. 2005 р. “Про затвердження державних санітарних правил. Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України”: (Зареєстр. в М-ві юстиції України 20 трав. 2005 р. за № 552/10832) // <http:// rada. kiev. ua>.
81. *Положення* про застосування Закону України “Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду”: Затверджене наказом М-ва юстиції, Генер. прокуратури та М-ва фінансів України від 4 берез. 1996 р. № 6/5/3/41 // <http:// rada. kiev. ua>.
82. *Порядок* обчислення розміру фактичних витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння та зарахування стягнення з винних осіб коштів до відповідного бюджету і їх використання: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16 лип. 1993 р. № 545 // <http:// rada. kiev. ua>.
83. *Порядок* встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків: Затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 22 листоп. 1995 р. № 212 // <http:// rada. kiev. ua>
84. *Порядок* розслідування та обліку нещасних випадків не виробничого характеру: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 22 берез. 2001 р. № 270 // <http:// rada. kiev. ua>
85. *Порядок* і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 9 лип. 2002 р. № 944 // <http:// rada. kiev. ua>
86. *Порядок* і правила проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 черв. 2003 р. № 953 // <http:// rada. kiev. ua>

87. *Порядок* обчислення тарифів при обов'язковому страхуванні цивільної відповідальності за ядерну шкоду: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 серп. 2003 р. № 1307 // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
88. *Порядок* і правила проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16 листоп. 2002 р. № 1788 // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
89. *Правила* відшкодування власником підприємства, установи і організації або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 черв. 1993 р. № 472 // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)
90. *Правила* утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів України: Затв. наказом Держ. ком. України з житлово-комун. госп-ва від 29 лип. 1994 р. № 70, зареєстр. в М-ві юстиції України 14 груд. 1994 р. за № 301/511 // [http:// rada. kiev. ua](http://rada.kiev.ua)

Судова практика

91. *Інформаційний* лист Вищ. госп. суду України від 18 черв. 2004 р. № 01–8/1173 “Про практику Верховного суду України зі справ у спорах, пов'язаних з відшкодуванням шкоди” // Вісн. госп. судочинства. — 2004. — № 3. — С. 178–184.
92. *Інформ.* лист Вищ. арбітраж. суду України № 01–8/795 від 29 грудня 2000 р. “Про деякі приписи законодавства про відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями державних і громадських організацій” // Юрид. вісн. України. — 2001. — № 5. — С. 12.
93. *Постанова* Пленуму Верховного Суду України від 27 берез. 1992 р. “Про практику розгляд судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди” // Вісн. Верх. суду України. — 2004. — № 1(41). — С. 17–25.
94. *Постанова* Пленуму Верх. суду України № 4 від 31 берез. 1995 р. “Про судову практику в справах про відшкодування моральної

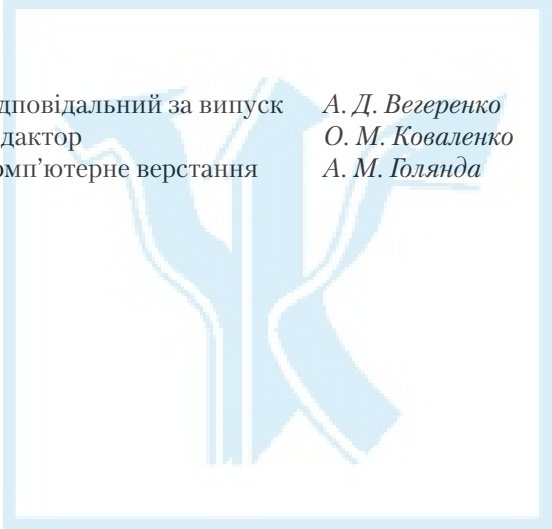
- (немайнової) шкоди” // Зб. постанов Пленумів Верховного Суду України. – Ч. I. – К., 1995. – С. 29–33.
95. *Постанова* Пленуму Верховного суду України від 29 груд. 1992 р. № 14 “Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствами, установами, організаціями і їх працівниками” // <http://rada.kiev.ua>
96. *Постанова* Пленуму Верховного суду України від 2 лип. 2004 р. № 13 “Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів” // <http://rada.kiev.ua>
97. *Роз’яснення* Президії Вищого арбітражного суду України від 29 лют. 1996 р. № 02–5/95 “Про деякі питання практики вирішення спорів, пов’язаних з відшкодуванням моральної шкоди” / Зб. офіц. док. Вищого арбітражного суду України. – К., 1997. – С. 164–169.
98. *Закон* України від 1 лип. 2004 р. “Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів” // ВВР України. – 2005. – № 1. – Ст. 1).

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Плани практичних і семінарських занять	3
Методичні рекомендації до практичних і семінарських занять	39
Питання для самоконтролю.....	42
Список літератури.....	46

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп'ютерне верстання *А. М. Голянда*

Зам. № ВКЦ-3793

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП
ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*